

EYÜP SULTAN'DA MĖHR-Ė ŐAH VALĖDE SULTAN ĖMARETĖ

Dr. Ahmet İNAN

1940 Burdur doğumlu Yüksek İslam Enstütüsü'nün 1966'da Konya'da bitirdi. Doktorasını İstanbul Üniversitesi'nde Vakıflar üzerine yaptı. Çeşitli kurumlarda idarecilik yaptı, öğretim görevlisi olarak bulundu. Kırk yıllık çalışma hayatının ardından İstanbul Vakıflar Bölge Müdürü olarak emekli oldu. İlmî çalışmalarının yayınında, periyodik yazıları da çıkan İnan çeşitli dernek ve vakıflarda sosyal, kültür çalışmalarını sürdürmekte.

Eyüp İlçesi, Hz. Peygamberin mihmandarı ve sancaktarı olan Eba Eyyüb – el Ensarî yi ebedî istirahatgahında misafir etmesi sebebiyle Fatih Devrinden bu yana İstanbul'un önemli merkezlerinden biridir. Bu itibarla Osmanlı Uleması bu semti farklı değerlendirerek (uluların seçkinleri) anlamına gelen “ Havass-ı Refia ” adını vermişlerdir. Bu beldeyi bir çok vakıf abideler ve hayrî eserlerle ihya etmişlerdir.

Bunun en güzel örneklerinden biri de Sultan III. Mustafa'nın Başkadını, Sultan III. Selim'in annesi, dindarlığı ile meşhur, hayır işlerini seven, siyasî mülâhazalardan arınmış, hamiyetli, Mihrişah Valide Sultan'ın Eyüp'te yaptırdığı imareti ve külliyesidir. Bu vakıf müessese, hicrî 1208 (1793) yılında hizmete açılmıştır. 211 yıldan beri aralıksız hizmetlerini sürdürmektedir. Günümüzde de fakirlerin ümit ve güven kaynağı olmağa devam etmektedir.

Biz bu yazımızla vakfiyenin önemli bölümlerini o gün ki dili ve üslubu koruyarak okuyucularımıza tanıtmayı bir görev bildik. Bu vakfiye ile o dönemdeki hayır, hamiyet ve hizmet anlayışı ile sosyal ve iktisadî yapı hakkında önemli bilgiler öğrenmekteyiz. Bu senetle;

“ ... Bu vakfın kurulmasına kadar arsası Hz. Eba Eyyüb-el Ensarî vakfına senelik 1800 akçe mukataa (kira) ile eldeki senet gereği tasarruflarında olan, Cami-i Kebir Mahallesi, Bostan İskelesinde hudut ve müştemilatı belli, kare şeklinde 1400 zira arsa üzerine ecir ve sevabını umarak, temiz mallarından Allah'ın rızası ve yüce Resulünün ruhu için bina ve ihya buyurdıkları; iki kârgir türbedar odası, iki kârgir ekmekçi odası, iki kârgir pişirme odası, iki kârgir mütevellî odası, bir sofa, bir kârgir sebilci odası, mutfak, dört hela, kiler, (bir başka) mutfak, fırın, bir büyük ambar, belli müştemilatı olan imaret, türbe, sebil, çeşme ve diğer kârgir mülk binalarını, yine imaretin karşısında

bulunan Hz. Eba Eyyüb-el Ensarî Vakfına yıllık 360 akçe kira ile tasarruflarında olan, bir taraftan Saray İmamı Seyyit Osman Efendizade, ünlü müderrislerden Seyyit Mahmut Molla Konağı, bir taraftan deniz kenarı, iki taraftan yol ile çevrili dört köşe 361,5 zira arsada iki göz kayıkhanesi, üzerinde bir kahvehane ve arkasında birbirine bitişik üç kârgir dükkan binaları ile dört tarafı taş duvarla çevrili kare şeklindeki 1503,5 zira arsayı içine alan büyük imaret odunluğunun mülk binalarını, yine bu şehirde Cami-i Kebir Mahallesi, dört tarafı Türbe Hamamı, küllhanı ve Hüseyin Ağa evi, mektep, umumî yol ve özel yolla çevrili taş duvarı ve Sinan Paşa Vakfından olmak üzere senet gereği tasarruflarında (kullanımlarında) olan, bu arsanın içinden akan bir masura lezzetli suyu ile birlikte satın almak suretiyle mülkleri olan miktarı ve hudutları belli arsayla, bu arsaya bitişindeki yine hudutları belli Hz. Halit Vakfına yıllık 180 kira ile mutasarrıf oldukları arsa üzerine birbirine bitişik evlerini, Eyüp'te İslambey Mahallesi, Kırkçeşme Suyundan ifrazen (ayırarak suretiyle) aldıkları; türbeye, çeşmeye ve sebile bağlattıkları sekiz masura suyu, Hasköy'de Humbaracı ve Lağımçı Kışlasına yaptırdıkları Cami-i Şerifi...” hayrat olarak vakfettiğini beyan ve ifade ediyor.

Kurduğu bu vakfın yaşaması başka bir ifade ile hayır şartlarının yerine getirilmesi için de;

Resim 1; İmaret iç avlu (Eyüp Belediye arşivi)

Resim 2; İmaret hazire kısmı
(Eyüp Belediye arşivi)

“ İstanbul’da Vefa Camii yanında kendi mallarından inşa ettirdikleri altlı- üstlü 60 odayı, dört büyük ahır, bir ambarı, samanlık, kömürlük, iki masura temiz suyu, 15 adet helayı, dört tarafı taş duvarla çevrili avluyu, damlalık, koridor, sokak kapısını, 20 dükkanlık büyük bir hanı,

(Yine) İstanbul’da Çelebioğlu Mahallesindeki mülklerini, yağhaneyi, kazancı dükkanlarını, boyacı dükkanını, yine aynı yerde 1675 zira arsa üzerine yaptırdığı on odayı, bir ahşap mahzeni, iki helayı, bir paçacı dükkanını, iki katlı kargir mahzeni, bir fincancı dükkanını, boş arsası ile birlikte Leblebiciler Hanını, aynı yerdeki bir ahır, Eyüp’te Veliefendi Çeşmesi adlı yerde altlı-üstlü 20 odayı, iki sundurmayı, bir mutfak ocağını, kök boyası ve yemeni renklerinin yapıldığı boyacı dükkanlarını...” akar olarak kaynak gösteriyor.

Ayrıca Çengelköy’de, Levent Çiftliğinde, Kasımpaşa’da, Yenişehir’de, İznik’te, Muğla’nın muhtelif merkezlerinde, Büyükdere’de, Küçükçekmece’de, Eyüp ilçesine bağlı birçok köyde; çiftlikler, içi tohumluk dolu ambarlar, mandıralar, değirmenler, boyahaneler, GEDİK diye anılan atelyeler, gök taşı imalathaneleri, sebze dükkanları gibi aha nice akar mülkler vakfın ebediyyen yaşaması için vakıf senedinin 5. sayfasından 37. sayfasına kadar semtleri, yüz ölçümleri, cinsleri ve diğer özellikleri etraflıca belirtilen akarlar da vakfedilmiştir.

Bu kadar kabarık servetin kaynağı hakkında kafalarda sorular oluşabilir. Öncelikle şunu kesin olarak bilmek gerekir ki Osmanlı Mahkemeleri kaynağında meşruiyet olmayan hiçbir vakfın tescil ve tasdikine asla izin vermemişlerdir. Diğer önemli bir husus da Valide Sultanlar, devletin en yüksek memuru sayılırlardı. Yukarıda üstün vasıfları anlatılan Mihrişah Valide Sultan da servetini kendine yakışacak şekilde insanlığın emrine ve hizmetine sunmuştur.

Aşağıdaki bölümde; imarete pişirilerek, istihkak sahibi olan ve mürtezika denilen kişilere dağıtılacak veya ikram edilecek yemeklerin ismi, kullanılacak malzemeler, bir yıl zarfında ne kadar erzak veya iaşe dışı malzemelerin alınması lâzım geldiği, israftan kaçınılması, buna rağmen fazla ihtiyaç zuhur ederse veya 600 olarak belirlenen yemek sayısı kâfi gelmezse, yeterince artırılmasına izin verildiği açıkça görülmektedir.

“...Eyüp’te Bostan İskelesi’nde Allah rızası için bütün levazım ve mühimmatı ile benzerlerinden üstün olan yüksek kubbeli imaretlerinde pişirilip, fukaraya ve ehl-i hizmet olan mürtezikalara dağıtılması için en güzelinden olmak üzere; her gün 12 şer kile un satın alınıp, her biri 100 dirhem olmak üzere fodla (ekmek) pişirilmeli... Yine adı geçen imarette SABAH ÇORBASI için her gün 28 okkadan her yıl 324 günde (toplam) 9072 okka mısır unu satın alınıp, sabah çorbası pişirilmeli.. Yine sözü edilen sabah çorbası için günde ikişer okka 100 dirhemden her sene 324 günde toplam 729 okka sade yağ alınmalı.. Yine bu imarette öğle çorbası için her gün 33 er okkadan, yıllık 276 günde (toplam) 455 kile dört okka buğday satın alınıp öğle çorbası pişirilmeli.. Yine bu çorba için günlük iki okka 100 dirhemden 276 günde (toplam) 621 okka sade yağ satın alınmalı.. Yine adı geçen imarete her hafta Perşembe günü ve Ramazan-ı Şerifin 30 günü pişirilecek pilav için günlük 83 okkadan top-

lam yıllık 74 günde 614 kile iki okka mısır unu satın alınmalı.. Yine bu günlerde; zerde pişirilmesi için günlük 33 er okkadan yıllık 74 günde 244 kile iki okka mısır unu satın alınmalı.. Yine sözü edilen bu günlerde zerde pişirilmesi için günlük altışar okkadan 74 günde 444 okka halis bal satın alınmalı.. Yine söz konusu olan bu günlerde pişirilen zerde ve pilav için günlük 26 şar okkadan 74 günde 1924 okka sade yağ alınmalı.. Yine bu pilav için günlük 74 gün için 1702 okka koyun eti satın alınmalı.. Yine sözü geçen zerde için günlük 156 şar dirhemden 74 gün için toplam 28.5 okka 144 dirhem halis zağferan satın alınmalı.. Zikri geçen pilav, çorba ve ekmeğin pişirilmesi için (ikinci yemek olmak üzere) her gün 22 şer okkada 354 günde 7788 okka balık satın alınmalı..Sözü edilen pilav için her gün 11 er okkadan yılın 74 gününde toplam yılın 74 gününde 814 okka nohut satın alınmalı..Her gün 6 şar okkadan yılın 74 gününde toplam 444 okka piyaz (fasulye) satın alına.. Yine 74 günde toplam 41.5 okka 50 dirhem fulful (karabiber) satın alına.. Sözü edilen zerde ve pilav için yine 74 günde günlük dört çekiden 296 çeki, çorba ve ekmeğin pişirmek için yılın 280 gününde, günlük dokuz çekiden 3186 çeki ki; toplam bu imaret için her sene 3482 çeki odun satın alına... Yukarıda yazılıp açıklandığı üzere bu imarete; zikredilen zahireden günlük 600 kişilik yemek pişirilip, hizmet ehli olan mürtezikalara, bilcümle fakirlere taksim olunup, yedirilmeli... Bundan böyle sözü geçen 600 yemek kifayet etmez ise, yeterince çoğaltılmalı... Yukarıda belirtilen3482 çeki odun fazla gelir ise, israf olunmaya... Bu imaretin icap eden yerlerinde kandil yakmak için yıllık 90 okka zeytin yağı satın alına..." diye imaret mutfağının şartları açıklanmıştır.

. sayfada görevlilere verilecek ücretler ve onlarda aranan vasıflar; dindarlık, ihlâs, samimiyet, sadâkat, liyâkat, hakka-hukuka

riâyet, insaf sahibi olmanın yanında tama' (aç gözlülükten) uzak, hıyanetten sakınan kişiler olmaları özellikle şart koşuluyor. Bu bölümde önemli bir nokta dikkatimizi çekiyor. İmarette görevli her seviyedeki kişilere, sosyal statüsüne ve verdiği hizmetlerin önem derecesine göre hak ve nesafet kuraları içinde ücret ödeniyor. Günlük olarak ödenen ücretlerin dışında yolluk, zahire bahası gibi adlar altında yıllık önemli miktarda bir bedel de görevlilerin daha iyi hizmet vermeleri için ilave olarak ödeniyor. Aşağıda bunlara ait açıklamaları görüyoruz:

".. Müfettişlik yapan Nazır, günlük 30 akçe, Mütevelli günde 100 akçe maaş, yolluk ve zahire bahası olarak da yıllık 3250 kuruş ile günlük yedi çift fodla (ekmek) ve yedi tam yemek veriliyor. Birinci kâtibe hizmetleri sebebiyle; günde 70 akçe maaşın dışında yolluk ve zahire kıymeti olarak da yılda 1625 kuruş, ayrıca imareten dört çift ekmeğin ve dört yemek veriliyor.

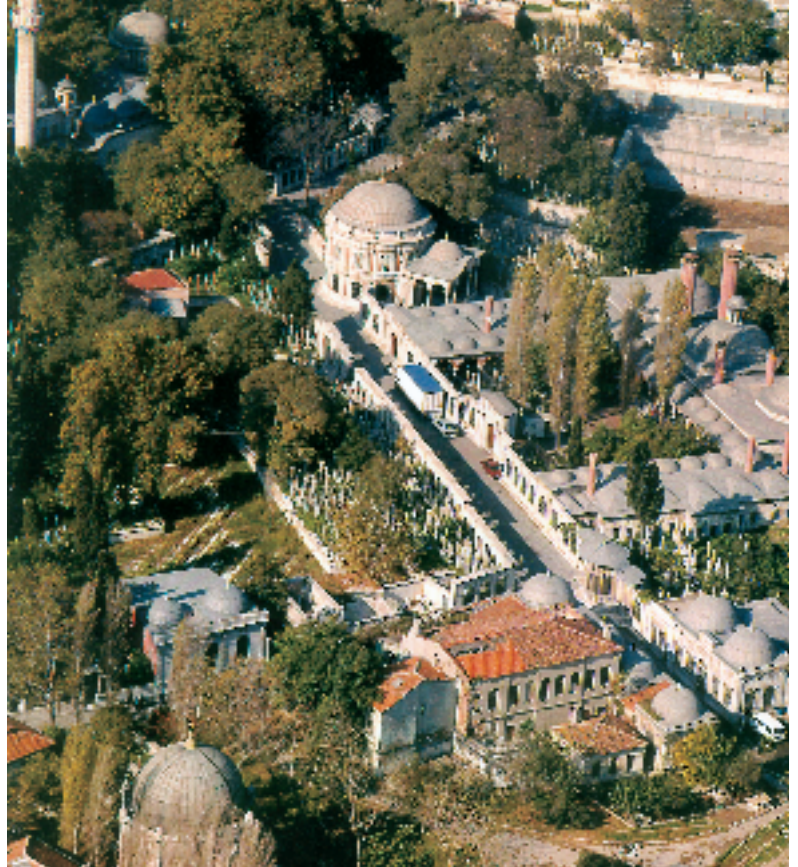
Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter No:636, Sayfa:1-52

Okka; 400 dirhem ağırlığındaki bir ölçü birimdir. 400 dirhem de 1282 gramdır.

Kile (keyl); 20 okkalık bir ölçü birimdir.

Zira'; dirsekten parmak ucuna kadar olan bir uzunluk ölçüsüdür.(75-90 cm.)

Resim 3; İmaret kuşbaşı görünümü (Eyüp Belediye arşivi)

Resim 4; İmaret giriş kapısı
(Eyüp Belediye arşivi)

Ruzname kâtibi (günlük defter yazan kişi) günlük 30 akçe yolluk ve zahire bedeli olarak 787.5 kuruşla birlikte günlük üç çift ekmek ve üç mükemmel yemek alıyor. Vakfın dindar, salih, uyanık, mucit tahsildarı günlük on akçe maaş, yolluk ve zahire bedeli olarak da yıllık 360 kuruşla birlikte iki çift ekmek ve iki yemek alıyor.

Harameyn Muhasebe Kaleminde (çalışan) salih bir kimse, vakfın günlük işlerini yazmakla görevlendiriliyor, o da günlük hizmeti karşılığında on akçe maaş ile imaretten bir çift ekmek ve bir tam yemek alıyor.

Dindar ve istikamet sahibi, tamir ve terim (onarım) kâtibi günde beş akçe imaretten bir çift ekmek ve bir tam yemek alıyor.

İmaret Müdürü, günde 25 akçe maaş ile imaretten iki çift ekmek ve iki tam yemek alıyor. Yemekleri adaletle dağıtıp dua alan kimse de günde 15 akçe, imaretten iki çift ekmek ve iki tam yemek, Vekilharç, günde 20 akçe iki çift ekmek, iki yemek, Ambar Kâtibi, günde on akçe, iki çift ekmek ve iki yemek, Ambarcı, günlük 15 akçe, bir çift ekmek ve bir yemek, Mütevelli Odasının Bekçisi, günde 20 akçe, iki çift ekmek, iki yemek, Kantarcı, günlük beş akçe, imaretten bir çift ekmek, bir yemek, İmaret Çöpçüsü,

günde beş akçe, imaretten bir çift ekmek, bir yemek. İmarete gelen – gidene hoş muamele eden kapıcı da günde on akçe maaş ve imaretten bir çift ekmek, bir yemek, Sanatkâr Aşçıbaşına günde 15 akçe ustalık beş akçe de ustabaşılık, üç çift ekmek, üç yemek, İkinci Aşçı ile Üçüncü Aşçıya günlük 15 şer akçe ile iki çift ekmek ve ikişer yemek, Birinci Aşçı Yamağı, yük taşıma işi de kendisine verilirse; beş akçe aşçı yamaklığından, yedi akçe de hamallıktan maaş, ayrıca iki çift ekmek, iki yemek, İkinci Aşçı Yamağı da buğday hamallığı yapmak kaydıyla yedi akçe hamallık, yedi akçe de yamaklık ücreti, imaretten iki çift ekmek ve iki yemek, Üçüncü Aşçı Yamağı, kazan yıkamak ve taşıma ücreti dahil yedi akçe bulaşık ve diğer işler, beş akçe yamaklık, ayrıca bütün hizmetleri için imaretten iki çift ekmek ve iki yemek, Başekmekçi, günde 12 akçe işinden, üç akçe riyaset görevinden ayrıca imaretten üç çift ekmek, üç yemek, İki Ekmekçi Ustası günde 12 akçe, imaretten iki çift ekmek, iki yemek, Ekmekçi Yamağı, yük taşıma işleri kendisine ait olmak üzere yedi arı dört akçe ücret, ayrıca Üçüncü Fırın Çırağı olan kişi de fırın ve tezgâh ferraşlığı için yedi akçe, dört akçe de cıraklık ciheti (görevi) için, ayrıca imaretten bu hizmetlerine karşılık iki çift ekmek ve iki yemek, Fodla Taşıyıcısı, günlük dört akçe, imaretten bir çift ekmek ve bir yemek, İmaret Kapıcısı ve Avlu Temizlikçisi 15 + 5 akçe maaş ile imaretten iki çift ekmek ve iki yemek, Vakfın tüm meremmatından (tamir işlerinden) sorumlu kişi günlük beş akçe ile imaretten günde bir çift ekmek ile bir tam yemek hak sahibidirler.." ifadesiyle imaret çalışanlarının ücretleriyle ilgili bölüm sona eriyor.

41. sayfadan itibaren Mihrişah Valide Sultan'ın kendi yaptırdığı camiler ile diğer camilerde imamlık, vaizlik, müezzinlik, cüzhanlık, devirhanlık, duahanlık vs gibi halkı irşat eden, insanları hayra çağıran,

dünya ve ahiret saadeti için dua eden ilim ve din adamları ile ilgili tahsisler, tevcihler (beklenen hizmetler), ücretler, onlara verilecek fodlalar, yemekler ve diğer ikramlar sayılmaktadır. Kandil günleri, mübarek geceler, bayram günleri Vakıf Görevlilerinin dikkat ve riayet edeceği hususlar ayrı ayrı sayılıp, gereği emredilmektedir. Türbedarın vazifeleri, yakılacak kandiller, çeşme ve sebillerin nasıl korunacağı, halka sunulacak ikramlar, Mevlevihanelerdeki ibadetlerde nelerin yapılacağı, dervişlere izzet ve ikramlar, daha nice hayrat ve müberrat ehline tevcihler ve tahsisler uzun uzadıya sayılmaktadır.

İMARETİN BU GÜNKÜ DURUMU

Eyüp İmaretini, günümüzde de Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün önemli hizmetlerinden biridir. 1997 yılının sonuna kadar günlük 1000 kişilik olan kapasite 1998 yılı başından itibaren 2500 kişiye çıkarılmıştır. İmarette lazım gelen onarımlar yapılmış, buharlı yemek pişirme kazanları ilave edilmiştir. Halkın adak veya kurbanlarını İmaret Külliyesi içinde yerine getirme temayülleri Vakıflar İdaresince değerlendirilmiş, buraya sağlık şartlarına uygun bir kesim yeri yaptırılmıştır. Burada kesilerek veya kestirilerek imarete makbuz karşılığı bağışlanan; kelle, paça, bağır sak, kursak, deri ve diğer sakatatlar, ihale suretiyle satılıp paraya çevrilmekte, elde edilen paralar imaret hizmetlerinde kullanılmaktadır. Bağışlanan etler ise; önce şoklanmakta, arkasından yine imaret bünyesinde bulunan 35 ton kapasiteli soğuk hava deposunda saklanmaktadır. İmarete bağışlanan yıllık et miktarı 250 ton civarındadır. Bağışlanan bu etler İstanbul'un altı ayrı yerinde bulunan mutfaklarda pişirilerek dağıtılmakta ve yine Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait soğutuculu bir kamyon aracılığıyla yurdun değişik yerlerinde bulunan imaretlerde; fakirlere sıcak yemek olarak ik-

ram edilmektedir. Bu imaret 1999 yılında Milli Eğitim Bakanlığına - uydurma bir gerekçe ile - devredilen 60 civarındaki yurtta barındırılan 10 000 in üzerindeki fakir öğrenciye de önemli bir destek sağlamakta idi.

İMARETİN GELECEĞİ

Mihrişah Valide Sultan'ın en ulvi duygularla vakfettiği bu imaret, bu beldenin mehabeti (saygınlığı) nin de eklenmesi ile hayır ve hamiyet sahiplerinin de her geçen gün artan ilgisine mazhar olmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi* tarafından Vakıfyede belirtilen İMARET ODUNLUĞUNA sağlık şartlarına uygun KURBAN KESİM YERİ ve diğer müstemilat yaptırılmaktadır. İki Kamu Kurumu olan Vakıflar Genel Müdürlüğü ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi arasında mutabakat sağlanarak, Vakıf İmaret ile bu kesim hanenin Vakıflar İdaresince - canlı müze olarak - işletilmesi, hem Vakıf Hukuku, hem dünyanın bizden başka yerde görülmeyen bu hayrî ve hasbî hizmetin yaşatılması vebali, herkesi kurtarmalıdır. İstanbul'a gelen yerli ve yabancı turistlerin, beldedeki diğer ziyaret yerleri ile birlikte Mihrişah Valide Sultan İmaretine gösterdikleri ilgi de Vakıflar İdaresi ve Belediyelerce göz ardı edilmemelidir.

* Sn.İnan'ında bahsettiği inşaat 2005'te hizmete girecek nasip olursa. Katlı otopark ve modern kesimhane bittiğinde Eyüp'ün en mübrem iki ihtiyacı (nisbeten) karşılanmış olacak. Bu inşaatın yanı başında yükselen diğer bir çalışma TELEFERİK ise diğer basideğerdur.(Yay notu)

Resim 5; İmaret revaklı bölümü (Eyüp Belediye arşivi)

